

OPSERVATORIJA ZA ILEGALNE EKONOMIJE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

IZDANJE

17 DECEMBAR 2023

Izdvajamo iz sadržaja

Bezbednosna pretnja: Kako kriminalci iskorišćavaju političke izazove Kosova.

Uprkos tri pokušaja da postane član, Kosovo nije deo INTERPOLA zbog zategnutih odnosa sa Srbijom. Kosovo je kritikovano zbog nedovoljnih napora u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, a delimično je onesposobljeno nedostatkom pristupa informacijama i zajedničkim operacijama koje omogućavaju takva međunarodna i regionalna tela za sprovođenje zakona. Budući da kriminalne organizacije često traže sigurna utočišta u zemljama sa slabim sprovođenjem zakona, jačanje kapaciteta ove zemlje za sprovođenje zakona i brzo delovanje u borbi protiv prekograničnog kriminala moglo bi da pomogne u suzbijanju kriminala u regionu.

Da li su naučene lekcije o tome kako se suočiti sa novim talasom migracija preko Zapadnog Balkana?

Broj izbeglica i migranata koji putuju kroz Zapadni Balkan najviši je od 2015. godine. U poređenju sa periodom pre sedam godina, pojavljuju se novi obrasci u krijumčarenju migranata preko balkanske rute: čini se da su mreže postale fluidnije i decentralizovanije, delimično zahvaljujući

upotrebi tehnologije, a deluje i da se profil krijumčara promenio, dovodeći do toga da tržište postane više međunarodno. Naponi navedenih zemalja Zapadnog Balkana i EU, zajedno sa međunarodnim partnerima, koje ulažu da se zaustavi migracija treba da se usmere na ublažavanje faktora koji navode migrante da rizikuju svoje živote u potrazi za boljim mogućnostima.

Težnja Crne Gore da postane poznati centar za kriptovalute nosi sa sobom rizike.

Crna Gora pokušava da se pozicionira kao kripto-raj. Razvoj ove zemlje u kripto-centar mogao bi da stvori mogućnosti, ali bez dovoljne regulacije nastaju ozbiljni i višestruki rizici. Ništa ne stavlja ovu situaciju u jasniji fokus od trenutnih posledica hapšenja na aerodromu u Podgorici u martu ove godine kripto-preduzetnika Do Kvona, čoveka koga SAD i Južna Koreja traže zbog prevare. Ako Crna Gora želi da prihvati kriptovalute, moraće da razvije jak i prilagođen regulatorni okvir, kao i dovoljnu stručnost u oblasti finansijske obaveštajne službe, prekogranične saradnje i procene rizika u vezi sa pranjem novca.

Rizici u zatvorima mogu da poremete borbu protiv kriminala na Zapadnom Balkanu.

Zapadni Balkan ima relativno visoku stopu zatvorske populacije u poređenju sa drugim delovima Evrope. U teoriji, zatvori bi trebalo da budu kazneno-popravne ustanove i poslednja stanica na stepenicama kriminala. U stvarnosti, oni su veoma često završne škole za regrutovanje sitnih kriminalaca u ozbiljan organizovani kriminal, mesta za umrežavanje, pa čak i zakulisne prostorije za vođenje kriminalnih operacija. Bez reforme postoji rizik da zatvori na Zapadnom Balkanu pogoršaju umesto da pomognu da se ispravi problem ozbiljnog organizovanog kriminala u regionu.

Velika ptica u malom jatu: kriminal na beogradskom aerodromu.

Aerodrom Nikola Tesla u Beogradu jedan je od najprometnijih aerodroma na Zapadnom Balkanu. Međutim, lokacija Beograda na ključnim rutama za krijumčarenje čini ga ranjivim na ilegalnu trgovinu, krijumčarenje i nezakonite migracije. Ovaj članak procenjuje trenutnu situaciju i rizike nezakonitih aktivnosti kroz ovaj ključni centar. Neophodan je konstantan oprez kako bi se sprečilo krijumčarenje preko putnika i teretnih pošiljki, kao i korupcija među osobljem aerodroma. Nedovoljna obuka zaposlenih i korupcija ljudi iz unutra često se pokazala kao najslabija karika kada je u pitanju bezbednost aerodroma.

Bezbednosna pretnja: Kako kriminalci iskorišćavaju političke izazove Kosova.

Generalna skupština INTERPOL-a će ovog novembra zvanično i sa malim zakašnjenjem proslaviti 100. godišnjicu postojanja ove globalne policijske službe u Beču, gde je i osnovana u septembru 1923. godine. Ali, Kosovo neće učestvovati. Nekoliko pokušaja da postane član ovog vodećeg svetskog tela za borbu protiv kriminala blokirale su države koje ne priznaju nezavisnost Kosova. Ova zemlja je takođe sprečena da se pridruži nekoliko drugih regionalnih i evropskih organa za sprovođenje zakona, iako je u nekim slučajevima uspela da uspostavi radne sporazume.

Od devet ključnih agencija za sprovođenje zakona, kao i graničnih i pravosudnih agencija kojima druge zemlje Zapadnog Balkana mogu da se pridruže ili da sa njima saraduju, Kosovo je država članica u samo dve (videti Sliku 1). Paradoksalan rezultat je da je Kosovo kritikovano zbog nedovoljnih napora u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, ali je delimično onnesposobljeno nedostatkom pristupa informacijama i zajedničkim operacijama koje omogućavaju takve organizacije.

Kosovska policija je relativno nova agencija za sprovođenje zakona osnovana septembra 1999. godine uz podršku međunarodne zajednice, posebno Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju. Radila je pod pokroviteljstvom Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) do proglašenja nezavisnosti Kosova u februaru 2008. godine i od tada je izgradila značajne kapacitete.¹

Međutim, sposobnost Kosova da se bori protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je otežana jer Srbija, Bosna i Hercegovina i pet članica EU – Španija, Grčka, Slovačka, Rumunija i Kipar – ne priznaju njegovo pravo na državnost. Zaista, Kosovo tri puta nije uspelo u pokušaju da dobije podršku dve trećine na Generalnoj skupštini INTERPOL-a koje su potrebne za pridruživanje ovoj organizaciji. Posle poslednjeg pokušaja u novembru 2018. godine, predsednik Srbije Aleksandar Vučić pozdravio je ovaj neuspeh kao „pobedu“ svoje zemlje nakon kampanje protiv prijave Kosova. Međutim, Sjedinjene Države su istakle da se članstvo Kosova u INTERPOL-u „nikada nije odnosilo na priznavanje

ORGANIZACIJA	KOSOVO	OSTALE ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA
INTERPOL	• Nije država članica	• Države članice
EVROPOL	• Radni aranžman	• Strateški i operativni sporazumi
EVRODŽAST	• Nema sporazuma	• Sporazumi o saradnji
FRONTEKS	• Radni aranžman	• Radni aranžmani
Centar za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi (SELEC)	• Nije država članica	• Države članice
Jedinica za koordinaciju međunarodne saradnje u oblasti sprovođenja zakona (ILECU)	• Država članica	• Države članice
Udruženje šefova policije Jugoistočne Evrope (SEPCA)	• Nije država članica	• Države članice
Konvencija o policijskoj saradnji za Jugoistočnu Evropu (PCSEE)	• Nije država članica	• Države članice
Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbegla lica (MARRI)	• Država članica	• Države članice

SLIKA 1 Odnos Kosova sa devet organizacija za sprovođenje zakona i granica u odnosu na druge zemlje Zapadnog Balkana.

Izvor: Zvanične veb stranice navedenih organizacija

nezavisnosti Kosova, već na jačanje globalne saradnje u oblasti sprovođenja zakona i zatvaranju kritičnog bezbednosnog jaza na Balkanu“.²

Od 2002. godine Kosovo je posredno komuniciralo sa INTERPOL-om preko namenske kancelarije za vezu UNMIK-a,³ koja je u početku saradivala sa ministarstvom pravde, a od kraja 2016. sa policijskim snagama ove države. U stvari, ova kancelarija za vezu preuzela je ulogu „nacionalnog centralnog biroa“.⁴

Ova indirektna komunikacija – uz ograničenja nadležnosti kancelarije za vezu UN-a u odnosu na ulogu nacionalnog centralnog biroa – ima za rezultat sporu i ograničenu saradnju sa INTERPOL-om (videti Sliku 2). Dok je državi članici potrebno između dva sata i dva dana da izda crvenu poternicu u bazi podataka INTERPOL-a,⁵ Kosovu je obično potrebno između devet i dvanaest meseci, a ponekad i do dve godine. Kašnjenja su takođe uzrokovana nedostatkom osoblja u kancelariji za vezu i birokratskim procesima unutar UN-a, navodi izvor iz kosovske policije.⁶

Sa druge strane, Kosovu je takođe potrebno između devet meseci i do dve godine da raspiše „difuzije“; dok se za države članice ove poternice distribuiraju direktno i odmah (svim ili nekim državama članicama).⁷ Sve to omogućava osobi koju kosovske vlasti traže nekoliko meseci da pređe više granica i izbegne pravdu.

Sporu razmenu informacija kod kojih je vreme značajan faktor pogoršava nedostatak direktnog pristupa 19 baza podataka INTERPOL-a. One sadrže sve, od upozorenja na begunce i osumnjičene kriminalce, do otisaka prstiju, DNK i detalja o ukradenim i izgubljenim putnim ispravama. Postoji i baza podataka posvećena isključivo organizovanom kriminalu.⁸ Nedostatak direktnog pristupa podacima o traženim osobama – kao i o ukradenim dokumentima⁹ – omogućava kriminalcima, teroristima i beguncima da uđu na Kosovo, a da ih granične vlasti ne otkriju.¹⁰

Neki od nedostataka ograničene saradnje sa INTERPOL-om prevaziđeni su bliskom saradnjom sa Evropolom, agencijom za sprovođenje zakona Evropske unije. Ovo je

FUNKCIJA	KANCELARIJA UNMIK-A ZA VEZU SA INTERPOL-OM	DRŽAVA ČLANICA INTERPOL-A
Nacionalni centralni biro	<ul style="list-style-type: none"> • Radi od ponedeljka do petka od 08:00-16:00 • Strukturiran u UNMIK-u, odvojen od kosovske policije • Na nacionalnom nivou saraduje samo sa kosovskom policijom (olakšava razmenu informacija sa INTERPOL-om) • Nema pristup nacionalnim bazama podataka 	<ul style="list-style-type: none"> • Radi 24 sata 7 dana u nedelji • Obično strukturiran u policijskim snagama • Na nacionalnom nivou saraduje sa drugim agencijama za sprovođenje zakona • Direktan pristup nacionalnim bazama podataka
Komunikacija	<ul style="list-style-type: none"> • Direktan i siguran sistem komunikacije sa INTERPOL-om, ali se komunikacija sa kosovskom policijom sprovedi putem imejla 	<ul style="list-style-type: none"> • Direktan i siguran sistem komunikacije sa INTERPOL-om
Krivične baze podataka	<ul style="list-style-type: none"> • Kosovska policija ne može da pretražuje baze podataka u realnom vremenu; samo putem zahteva UNMIK-u 	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalna policija može da pretražuje 19 baza podataka INTERPOL-a u realnom vremenu kao deo svojih istraga
Granična kontrola	<ul style="list-style-type: none"> • Nema međusobnog povezivanja granične baze podataka kosovske policije sa Kancelarijom UNMIK-a za vezu sa INTERPOL-om i INTERPOL-om, nemogućnost otkrivanja begunaca, osumnjičenih kriminalaca i krivotvorenih ili falsifikovanih dokumenata na granicama 	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalne granične vlasti su direktno povezane sa bazama podataka INTERPOL-a i mogu na granicama da otkriju begunce, osumnjičene kriminalce i krivotvorene ili falsifikovane dokumente
Uključivanje crvenih poternica	<ul style="list-style-type: none"> • Obično traje od 9 meseci do 2 godine 	<ul style="list-style-type: none"> • Od 2 sata do 2 dana
Difuzije	<ul style="list-style-type: none"> • Isti postupak kao i za crvene poternice (9 meseci do 2 godine) 	<ul style="list-style-type: none"> • Direktno distribuirati nacionalni centralni biro zemlje članice svim ili nekim drugim zemljama članicama u realnom vremenu

SLIKA 2 Komunikacioni protokoli sa INTERPOL-om Kosova (levo) i država članica INTERPOL-a (desno).

Izvor: INTERPOL, intervju sa policijskim službenikom

olakšano radnim aranžmanom o strateškoj saradnji koji su Kosovo i Evropol potpisali 2020. godine, omogućavajući Kosovu pristup mrežnoj aplikaciji za bezbednu razmenu informacija (SIENA). Aranžman takođe omogućava Kosovu da rasporedi oficira za vezu u Evropol, kao i da bezbedno razmeni poverljive informacije.¹¹ Ova direktna razmena informacija funkcioniše od aprila 2022.¹²

Međutim, ne postoji sporazum o saradnji sa agencijom EU za pravosudnu saradnju, Evrodžastom, zbog protivljenja pet zemalja EU koje ne priznaju zahtev Kosova za državnost.¹³ Nivo i vid policijske saradnje sa tim državama varira od zemlje do zemlje. Na primer, razmena policijskih informacija sa Srbijom vrši se preko Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu i specijalnog predstavnika EU, dok se za ostale zemlje odvija preko Kancelarije za vezu UNMIK-a.¹⁴

Country	Srbija		Španija		Bosna i Hercegovina		Slovačka		Grčka		Rumunija		Kipar	
	Dolazne	Odlazne	Dolazne	Odlazne	Dolazne	Odlazne	Dolazne	Odlazne	Dolazne	Odlazne	Dolazne	Odlazne	Dolazne	Odlazne
Tip informacija														
Krivična dela protiv osobe	33	27	2	4	2	2	7	6	3	2	4	1		
Imovinski kriminal	15	6	3	2	3		8	4	6	5	1			
Trgovina drogom	15	4	1		1	1			3	1				
Kriminal sa vozilima	51	41	6	7	6	1	1	1			1			
Falsifikovanje	36	22	5	4	2	4	2		2	4	5			
Ekonomski kriminal	4	4	3	3		1			4	4				
Finansijski kriminal	12	2	3		14	5	1		1		5	4	2	2
Vatreno oružje	19	5	10	1			1					1		
Trgovina ljudima	7	5			2	1	4	2			2			
Krivična dela seksualnog integriteta	2	1												
Terorizam	1	1							1					
Nestala osoba	27	5							1		4			
Kompjuterski kriminal	2	2	3	5	5	2	1		4	3				
Granični kriminal	11	10					7	6	3		1			
Drugo	7	11			3	1	3	1	3		2	2		

SLIKA 3 Broj i oblast razmene policijskih informacija sa zemljama koje „ne priznaju“ Kosovo (od 1. januara 2021. do 20. jula 2023.)

Izvor: Kosovska policija

Policijska saradnja sa Bosnom i Hercegovinom, Grčkom i Slovačkom je snažna i delimično je karakterišu uspešne ekstradicije. Dobra saradnja postoji i sa Rumunijom.¹⁵ Postoji loša saradnja između Španije i Kosova, posebno u pogledu hapšenja traženih lica i izručenja.¹⁶ Saradnja sa Srbijom zavisi od političke klime. Iako niko nikada nije bio izručen između Kosova i Srbije, postoje primeri dobre neformalne policijske saradnje između ove dve zemlje

koji funkcionišu na bazi od slučaja do slučaja. „Jedno lice sa Kosova traženo zbog oružane pljačke locirano je u Srbiji“, napominje zvaničnik kosovske policije navodeći jedan takav pozitivan primer. „Neformalnom policijskom saradnjom i uz podršku crnogorskih vlasti, osumnjičenog je uhapsila srpska policija, prebačen je crnogorskoj policiji, a zatim kosovskoj policiji.

KRIMINALCI I BEGUNCİ ISKORIŠĆAVAJU POLITIČKE TENZIJE

Nedostatak policijske i pravosudne saradnje sa Srbijom i Španijom učinilo je ove zemlje budu sigurno utočište za kosovske begunce, posebno one povezane sa ozbiljnim i organizovanim kriminalom, kao što su trgovina drogom i ubistva.¹⁷ Policija na Kosovu ima pouzdane informacije da nekoliko takvih begunaca živi u Španiji i Srbiji gde vode normalan (ali diskretan) život sa svojim porodicama.¹⁸

Uprkos zahtevima upućenim španskim vlastima preko UNMIK-a i INTERPOL-a, mere uglavnom nisu preduzete.¹⁹ Međutim, ovo možda počinje da se menja; 2022. godine španske vlasti poslale su prvi zahtev kosovskim vlastima za prikupljanje dokaza za slučaj trgovine drogom.²⁰

Milan Radoičić, ključni osumnjičeni za atentat na kosovsko-srpskog političara Olivera Ivanovića 2018. godine, iskoristio je lošu policijsku saradnju i pobjegao u Srbiju.²¹ Ovaj problem ide u oba smera. Smatra se da srpski begunci koriste Kosovo kao sigurno utočište. Nekoliko srpskih građana traženih zbog ubistva, trgovine

drogom i organizovanog kriminala uhapšenih na Kosovu pušteno je u nedostatku zahteva za izručenje iz Srbije.²²

Nedavno, Radoičić, potpredsednik Srpske liste, najmoćnije kosovsko-srpske političke frakcije, bio je među oko 30 teško naoružanih Srba umešanih u ono što je Evropski parlament²³ opisao kao „teroristički napad“ u blizini sela Banjska na severu Kosova 24. septembra. Ovo predstavlja najteži slučaj u kom su počinitelji izbegli pravdu. Radoičić je pod američkim sankcijama zbog navodne umešanosti u organizovani kriminal. Priveden je u Srbiju 3. oktobra i priznao je da je njegova grupa ubila kosovskog policajca, ali ga je sud u Beogradu oslobodio narednog dana.²⁴ Prema rečima kosovskog ministra unutrašnjih poslova, više od 80 osoba je umešano u ovaj slučaj,²⁵ a velika količina teškog oružja je oduzeta.²⁶ Predsednik Vučić je priznao da mu je Radoičić nekada bio blizak saveznik i rekao da ne može da ga izruči jer Srbija ne priznaje Kosovo.²⁷ Radoičić je podneo ostavku sa Srpske liste, ali ostaje da se vidi kako će srpske vlasti istražiti ovaj slučaj u zemlji i u kojoj meri će saradivati sa kosovskim vlastima.

Kriminalne organizacije i kriminalci često traže zemlje sa slabim sprovođenjem zakona ili političkim problemima kako bi u njima uspostavili sigurna utočišta. Stepem i kvalitet diplomatskih i bilateralnih odnosa između zemalja ne bi trebalo da ometaju policijsku saradnju, posebno u istraživanju organizovanog kriminala koji je sve više transnacionalan. Policijska saradnja, bez obzira na političke odnose, od suštinskog je značaja za

prevazilaženje barijera nadležnosti, razmenu informacija, sprečavanje uspostavljanja ovih sigurnih utočišta i ometanje kriminalnih operacija. Ako su zemlje zabrinute zbog organizovanog kriminala na Kosovu ili kriminalaca koji dolaze odatle, imalo bi smisla poboljšati sposobnost njegove nadležnosti da sprovodi zakon i da brzo deluje u rešavanju problema koji prelazi granice.

Napomene

- 1 Radio Evropa e Lire, *Sheremet Ahmeti - Drejtor i policisë së Kosovës*, 10. decembar 2008, <https://www.evropaelire.org/a/1358320.html>.
- 2 Radio Free Europe, *Kosovo fails for third time to win INTERPOL membership*, 20. novembar 2018, <https://www.rferl.org/a/kosovo-fails-for-third-time-to-win-interpol-membership/29610709.html>.
- 3 INTERPOL, *Memorandum of Understanding*, <https://www.interpol.int/content/download/10980/file/INTERPOL-UNMIK.pdf>.
- 4 Nacionalni centralni biro je centralna tačka države članice za sve aktivnosti IINTERPOL-a.
- 5 Intervju sa predstavnikom albanske državne policije, telefonom, 25. jul 2023.
- 6 Intervju sa predstavnikom kosovske policije, Priština, 20. jul 2023.
- 7 INTERPOL, *About notices*, <https://www.interpol.int/en/How-we-work/Notices/About-Notices>.
- 8 INTERPOL, *Our 19 databases*, <https://www.interpol.int/en/How-we-work/Databases/Our-19-databases>.
- 9 IINTERPOL, *SLTD database (travel and identity documents)*, <https://www.interpol.int/en/How-we-work/Databases/SLTD-database-travel-and-identity-documents>
- 10 Intervju sa predstavnikom kosovske policije, Priština 24. maj 2023.
- 11 European Commission, *Kosovo 2022 report*, 12. oktobar 2022, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf>
- 12 Prethodno su se informacije razmenjivale preko švedske službe Evropol-SIENA kojom upravlja Eulex; Eulex, *Fighting Criminality Together: The Importance of International Police Cooperation*, 17. novembar 2021, <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,11,2483>
- 13 European Commission, *Kosovo 2022 report*, 12. oktobar 2022, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf>
- 14 Intervju sa predstavnikom kosovske policije, Priština, 20. jul 2023.
- 15 Intervju sa zvaničnikom Ministarstva pravde, Priština, 20. jul 2023.
- 16 Ibid.
- 17 Intervju sa zvaničnikom kosovske policije, Priština, 24. maj 2023.
- 18 Ibid.
- 19 Ibid.
- 20 Intervju sa zvaničnikom Ministarstva pravde, Priština, 20. jul 2023.
- 21 Saša Đorđević, *Zločin bez kazne: ubistvo Olivera Ivanovića, Pečanik*, 29. decembar 2018, <https://pescanik.net/zlocin-bez-kazne-ubistvo-olivera-ivanovica/>; Ardita Zeqiri, *Udhëheqës të Listës Serbe marrin pjesë në shfaqjen e ushtrisë së Serbisë në Batajnicë*, Kallxo, 22. april 2023, <https://kallxo.com/lajm/udheheqes-te-listes-serbe-marrin-pjesje-ne-shfaqjen-e-ushtrise-se-serbise-ne-batajnice/>.
- 22 Faith Bailey, *Kreshnik Gashi, Jelena Cosic i Serbeze Haxhijaj, Serbia-Kosovo stalemate allows fugitives to stay free*, *Balkan Insight*, 31. maj 2018, <https://balkaninsight.com/wp-content/uploads/2019/01/belgradeinsightno252.pdf>.
- 23 European Parliament, *Resolution on the recent developments in the Serbia-Kosovo dialogue*, 19. oktobar 2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0372_EN.html.
- 24 Sasa Dragojlo i Xhorxhina Bami, *Belgrade court rejects detention for Kosovo Serb kingpin Radoicic*, *Balkan Insight* 4. oktobar 2023, <https://balkaninsight.com/2023/10/04/belgrade-court-rejects-detention-for-kosovo-serb-kingpin-radoicic/>.
- 25 Valona Tela, *Sveçla: Do të kërkojmë ekstradimin e Radoiqit dhe jo vetëm*, *Radio Free Europe*, 29. septembar 2023, <https://www.evropaelire.org/a/svecla-ekstradim-millan-radoicq-/32616330.html>.
- 26 Sasa Dragojlo i Xhorxhina Bami, *In Kosovo clash, new bullets and freshly repaired mortars from Serbia*, *Balkan Insight*, 9. oktobar 2023, <https://balkaninsight.com/2023/10/09/in-kosovo-clash-new-bullets-and-freshly-repaired-mortars-from-serbia>.
- 27 N1, *Vucic for Sky News: Radoicic was my close ally, I cannot extradite him to Pristina*, 7. oktobar 2023, <https://n1info.rs/english/news/vucic-for-sky-news-radoicic-was-my-close-ally-i-cannot-extradite-him-to-pristina/>.

Da li su naučene lekcije o tome kako se suočiti sa novim talasom migracija preko Zapadnog Balkana?

Broj izbeglica i migranata koji su se kretali preko Zapadnog Balkana 2022. godine bio je na najvišem nivou od 2015. godine. Ova ruta je ostala druga najaktivnija ruta ka Evropi i tokom 2023. godine. To izaziva zabrinutost na Zapadnom Balkanu, ali i u Evropskoj uniji (EU) i Ujedinjenom Kraljevstvu gde postoji strah od ponovnog porasta vrsta izazova sa kojima su se neke zemlje suočile 2015. i 2016. godine kada su pokušale da se nose sa milionima ljudi u pokretu. Od tada je nekoliko zemalja izgradilo fizičke barijere, nastojalo da poboljša odnose sa trećim zemljama i trudilo se da unapredi multilateralnu saradnju, ne samo preko EU. Kao što se moglo videti na italijanskom ostrvu Lampeduza, taj sistem se sada suočava sa testom opterećenja.

Prema preliminarnim podacima Fronteksa, agencije EU zadužene za granice, 330 000 ilegalnih migranata ušlo je

u blok 2022. godine, što je najveći ilegalni priliv od 2016. godine.¹ Od toga je 145 600 migranata (45%) koristilo rutu Zapadnog Balkana. Na Zapadnom Balkanu broj ilegalnih migranata porastao je za 136% u odnosu na 2021. godinu.² Većina osoba u pokretu došla je sa ili preko Bliskog istoka i Severne Afrike (MENA).

Između januara i avgusta 2023. godine, Zapadni Balkan je i dalje bio druga najaktivnija ruta, iako sa padom od 19% u odnosu na isti period prošle godine, delimično zbog toga što je Srbija ukinula bezvizni režim za Burundi, Tunis, Indiju i Gvineju Bisau.³ Ova promena politike Srbije usledila je nakon pritiska EU, koja je izrazila zabrinutost da ovaj sistem iskorišćavaju migranti koji su Srbiju koristili kao nezakonitu odskočnu dasku za ulazak u blok.

Migranti viđeni u napuštenim vagonima u blizini Soluna, Grčka, na putu da prate rutu Zapadnog Balkana prema Severnoj Makedoniji, oktobar 2022.

Fotografija: Nicolas Economou/NurPhoto preko Getty Images

Državljeni Sirije, Avganistana i Turske su tri nacije sa najveći brojem migranata koji putuju rutom Zapadnog Balkana.⁴ Očekuje se da će brojke ostati visoke kao rezultat porasta sukoba između Izraela i Hamasa, nastavka represije u Avganistanu, rata i nestabilnosti u Libiji i Sudanu, kao i ekonomskih problema u nekoliko afričkih zemalja. Fronteks je u avgustu predvideo umereno smanjenje za 2023. godinu u celini,⁵ ali to je bilo pre napada Hamasa na Izrael, koji je sada pokrenuo kopnenu invaziju na Gazu, priobalnu palestinsku enklavu. Postoje i rizici nastanka značajnih posledica izvan ovog neposrednog poprišta sukoba.

Sa druge strane, ruska agresija na Ukrajinu pokrenula je najveću izbegličku krizu u Evropi od Drugog svetskog rata. Dok se najveći deo izbeglica preselio u susedne zemlje i zapadnu Evropu, desetine hiljada Ukrajinaca i Rusa našlo je utočište na Zapadnom Balkanu. Za razliku od migranata iz regiona MENA koji se pretežno oslanjaju na mreže za krijumčarenje ljudi kako bi organizovali ilegalne prelaze granice, ukrajinske izbeglice u balkanskim zemljama tokom 2022. uglavnom su dobile legalan ulazak.

Iako rat u Ukrajini nema mnogo veze sa značajnim porastom ilegalnih migracija, postoji indirektna veza jer su organi za sprovođenje zakona i humanitarni resursi – na primer u Mađarskoj, Bugarskoj i Rumuniji – bili u velikoj meri usmereni na rešavanje odliva izbeglica iz Ukrajine početkom 2022. godine. To je olakšalo migrantima ilegalan prelazak granica na mestima koja su bila manje čuvana kao rezultat promene osoblja za sprovođenje zakona, na primer na granici između Rumunije i Mađarske, granici između Srbije i Mađarske i granici između Bugarske i Turske.⁶ Štaviše, rat je stvorio grupe ranjivih državljana Ukrajine koje kriminalne mreže regrutuju za obavljanje zadataka niskog nivoa, poput prevoženja migranata.⁷ Postoje i navodi da su ukrajinske kriminalne mreže bile umešane u krijumčarenje muškaraca regrutnog uzrasta kojima je zabranjeno da napuste Ukrajinu usled ograničenja kretanja.⁸

Veća raznolikost i nasilnost kriminalnih aktera

U poređenju sa periodom pre sedam godina, pojavljuju se novi obrasci u vezi sa krijumčarenjem migranata preko Zapadnog Balkana. Čini se da su mreže postale fluidnije i decentralizovanije. Upotreba tehnologije – posebno šifrovanih grupa za razgovor, mobilnih internet aplikacija i GPS sistema – demokratizovala je tržište i smanjila potrebu za centralizovanim i dobro koordinisanim operacijama.⁹ Takođe je smanjila potrebu za vodičima i olakšala regrutovanje i oglašavanje operacija

krijumčarenja migranata.¹⁰ Onlajn aplikacije za prenos novca takođe se koriste za plaćanje usluga krijumčarenja.¹¹ Štaviše, upotreba enkripcije otežala je policiji praćenje i istragu mreža za krijumčarenje, za razliku od 2015. i 2016. kada je komunikacija takvih grupa mogla da se presretne sa informacijama sa mobilnih telefona.¹²

Migranti imaju tendenciju da se kreću od tačke do tačke pomoću sistema „plaćanja u hodu“, a ne dogovaranjem paket aranžmana koji bi ih vodili sa jednog kraja na drugi i koji su prevladavali između 2015. i 2017. godine. Krijumčari imaju tendenciju da se oslanjaju na pouzdane kontakte – često sunarodnike – u susednim zemljama kako bi olakšali ilegalni prelazak granice.¹³ Ono što ostaje isto je da korupcija može da pomogne u otvaranju vrata ili da navede službenike na granici da okrenu glavu na drugu stranu.¹⁴

Čini se da se profil krijumčara promenio. Dok su u 2015. i 2016. krijumčari bili pretežno državljani zemlje u kojoj su poslovali, čini se da je tržište postalo više fluidno i međunarodno. Nije neobično da građani jedne zemlje Jugoistočne Evrope budu umešani u krijumčarenje migranata u drugoj zemlji regiona, na primer kao vozači. Vozači se čak regrutuju putem društvenih medija.¹⁵ U poslednjih nekoliko godina primećen je porast vozača u Bugarskoj iz Ukrajine, Gruzije i Moldavije.¹⁶ Migranti ili bivši migranti, posebno iz Avganistana, Pakistana, Severne Afrike ili kurdskih regiona, takođe su aktivni u biznisu krijumčarenja, kao regruteri u centrima za azil, prevoznici, stanodavci za smeštaj migranata i organizatori logistike. Oni su posebno prisutni u ključnim čvorištima u kojima migranti žele da ilegalno pređu granice.¹⁷ Veoma često, u mnogim zemljama regiona, jurnjave vozila ili nesmotrena vožnja dovode do saobraćajnih nesreća u kojima stradaju migranti, vozači i/ili drugih učesnici u saobraćaju.¹⁸

Pošto deluje da su troškovi i nivo sofisticiranosti potrebni za ulazak na tržište krijumčarenja prilično niski, a nagrade potencijalno visoke, čini se da postoji značajna konkurencija oko ključnih čvorišta. Ovo nadmetanje konkurencije je često nasilno. U protekloj godini došlo je do nekoliko nasilnih incidenata na granici Srbije i Mađarske, uključujući i pucanje iz automatskog oružja.¹⁹ U nekim slučajevima nasilje je usmereno protiv policije i graničara. U Mađarskoj je, kako se navodi, ranjeno 12 policajaca i 29 oficira Nacionalne garde 2022. godine,²⁰ dok su u Bugarskoj četiri policajca ubijena 2022. godine, a mnogi su povređeni u nasilnim sukobima sa krijumčarima migranata.²¹ U drugim slučajevima, postoje

nasilni sukobi između rivalskih krijumčarskih grupa, na primer incidenti prijavljeni u Srbiji, Kosovu i Severnoj Makedoniji koji uključuju sukobe između kurdskih i severnoafričkih (marokanskih i alžirskih) grupa.²² U drugim slučajevima, nasilje vrše krijumčari nad migrantima, na primer kada pokušavaju da pređu ogradu (poput one koja razdvaja Srbiju i Mađarsku) bez plaćanja usluge. Značajno je da se većina nasilja vrši na ključnim izlaznim tačkama, kao što je slučaj u Srbiji, i u blizini neformalnih migrantskih kampova.²³

Samo multilateralni odgovori mogu da reše ovaj prekogranični problem

Od masovnog talasa izbeglica i migranata 2015. godine, postojala je tendencija da zemlje Jugoistočne Evrope grade zidove i ograde.

Sa svoje strane, EU je pokušala da ojača svoj spoljni obod, naročito raspoređivanjem Fronteksa. Ovo je uključivalo i potpisivanje novih sporazuma o operativnoj saradnji u upravljanju granicama sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom, Severnom Makedonijom i Srbijom, koji između ostalog omogućavaju raspoređivanje oficira Stalnog korpusa Fronteksa.²⁴ Štaviše, umesto da „zatvori balkansku rutu“ i ostavi ove zemlje da se same snalaze – što je u velikoj meri bio slučaj 2016. godine – postoji veći osećaj solidarnosti, da ne spominjemo sopstveni interes, da zemlje EU bliže saraduju sa svojim susedima na Zapadnom Balkanu kako bi upravljale protokom izbeglica i migranata i smanjile ga.

Nadovezujući se na svoj Novi pakt o migracijama i azilu koji je predložen u septembru 2020. godine, Evropska unija je usvojila Akcioni plan za migracije na Zapadnom Balkanu u decembru 2022. On obuhvata 20 operativnih mera grupisanih u pet ključnih oblasti: jačanje upravljanja granicama duž ruta za trgovinu ljudima; obezbeđivanje brzih procedura za dobijanje azila i obezbeđivanje

kapaciteta za prijem; borba protiv krijumčarenja migranata; unapređenje saradnje pri readmisiji i povratku; i postizanje usklađivanja vizne politike.²⁵ Usvajanje ovih mera ne samo da bi trebalo da pomogne EU i šest zemalja Zapadnog Balkana da efikasnije rešavaju migracije, već bi moglo ubrzati proces pristupanja EU u oblasti migracija i upravljanja granicama.

Izazov će biti u traženju obostrane koristi, na primer kroz efikasniju razmenu informacija, umesto da se traži ko je kriv (kao što je moglo da se vidi u slučaju Austrije i Rumunije, ili kod kontroverzne odluke Mađarske da oslobodi više od 700 stranih krijumčara ljudi iz zatvora u junu 2023.) ili da se vrši pritisak na zemlje Jugoistočne Evrope da obavljaju vraćanja migranata bez potrebne infrastrukture. Praktične mere mogu uključivati zajedničke operacije, standardizaciju metodologije za prikupljanje i razmenu informacija o ilegalnoj migraciji i unapređenje procedura za identifikaciju i registraciju migranata na granicama. Takođe bi imalo smisla da se zemlje Zapadnog Balkana pridruže Eurodac-u (evropskom sistemu za upoređivanje otisaka prstiju podnosioca zahteva za azil).

Na kraju, faktori pritiska koji dovode do toga da toliko očajnih migranata rizikuje svoje živote da bi našli utočište i bolje mogućnosti zahtevaju međunarodni, a ne čisto evropski odgovor. Zemlje EU, Evropsko udruženje slobodne trgovine, Velika Britanija i Zapadni Balkan trebalo bi zajednički da se zalažu za koordinirani globalni odgovor na velike tokove ljudi u pokretu, uključujući i implementaciju Globalnog sporazuma za bezbednu, urednu i regularnu migraciju. U suprotnom, i dalje će postojati nesrazmerni pritisci na određene zemlje – poput Grčke i Italije – nedostatak solidarnosti i saradnje, kao i porast populizma uzrokovan delimično razočaranjem usled nemogućnosti vlada da se nose sa migracijama.

Napomene

- 1 Frontex, *EU's external borders in 2022: Number of irregular border crossings highest since 2016*, 13. januar 2023, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-s-external-borders-in-2022-number-of-irregular-border-crossings-highest-since-2016-YsAZ29>.
- 2 Ibid.
- 3 Frontex, *Central Mediterranean accounts for half of irregular border crossings in 2023*, 14. septembar 2023, <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/central-mediterranean-accounts-for-half-of-irregular-border-crossings-in-2023-G6q5pF>; Sasa Dragojlo, *Serbia ends visa-free regimes with Tunisia and Burundi*, 25. oktobar 2022,

<https://balkaninsight.com/2022/10/25/serbia-ends-visa-free-regimes-with-tunisia-and-burundi/>.

- 4 Frontex, *Central Mediterranean accounts for half of irregular border crossings in 2023*, 14. septembar 2023, <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/central-mediterranean-accounts-for-half-of-irregular-border-crossings-in-2023-G6q5pF>.
- 5 Frontex, *Risk Analysis for 2023/2024*, avgust 2023, https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/General/ARA_2023.pdf.
- 6 Tihomir Bezlov, Atanas Rusev i Dardan Kocani, *Borderline: Impact of Ukraine war on migrant smuggling in South Eastern Europe*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC),

- septembar 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-war-impact-migrant-smuggling-south-eastern-europe/>.
- 7 Ibid.
 - 8 GI-TOC, *New front lines: Organized criminal economies in Ukraine in 2022*, februar 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/organized-criminal-economies-ukraine-2022>.
 - 9 Europol, *Criminal networks in migrant smuggling*, jun 2023, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20Spotlight%20Report%20-%20Criminal%20networks%20in%20migrant%20smuggling.pdf>.
 - 10 Europol, *Criminal networks in migrant smuggling*, jun 2023, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20Spotlight%20Report%20-%20Criminal%20networks%20in%20migrant%20smuggling.pdf>.
 - 11 Ibid; Tihomir Bezlov, Atanas Rusev i Dardan Kocani, *Borderline: Impact of Ukraine war on migrant smuggling in South Eastern Europe*, GI-TOC, septembar 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-war-impact-migrant-smuggling-south-eastern-europe/>.
 - 12 Ibid.
 - 13 Ibid.
 - 14 Europol, *Criminal networks in migrant smuggling*, jun 2023, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20Spotlight%20Report%20-%20Criminal%20networks%20in%20migrant%20smuggling.pdf>; Tihomir Bezlov, Atanas Rusev i Dardan Kocani, *Borderline: Impact of Ukraine war on migrant smuggling in South Eastern Europe*, GI-TOC, septembar 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-war-impact-migrant-smuggling-south-eastern-europe/>.
 - 15 Tihomir Bezlov, Atanas Rusev i Dardan Kocani, *Borderline: Impact of Ukraine war on migrant smuggling in South Eastern Europe*, GI-TOC, septembar 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-war-impact-migrant-smuggling-south-eastern-europe/>.
 - 16 Ibid.
 - 17 Europol, *Criminal networks in migrant smuggling*, jun 2023, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20Spotlight%20Report%20-%20Criminal%20networks%20in%20migrant%20smuggling.pdf>; Tihomir Bezlov, Atanas Rusev i Dardan Kocani, *Borderline: Impact of Ukraine war on migrant smuggling in South Eastern Europe*, GI-TOC, septembar 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/ukraine-war-impact-migrant-smuggling-south-eastern-europe/>.
 - 18 Ibid.
 - 19 MTI-Hungary Today, *Armed incidents involving migrants on the rise at Hungarian border*, 11. novembar 2022, <https://hungarytoday.hu/armed-incidents-involving-migrants-on-the-rise-at-hungarian-border/>; AP News, *Serb police: Man shot in border town clash between migrants*, 25. novembar 2022, <https://apnews.com/article/europe-shootings-hungary-migration-western-269fab3f41a42df0d053e8ed865b49dc>.
 - 20 Schengen News, *Hungarian border police detected nearly 270,000 illegal migrants last year*, 6. januar 2023, <https://www.schengenvisainfo.com/news/hungarian-border-police-detected-nearly-270000-illegal-migrants-last-year>
 - 21 Dunavmost, *Four police officers have died in the last 12 months due to migrant pressure*, 17. februar 2023, <https://www.dunavmost.com/novini/chetirima-politsai-zaginaha-za-poslednite-12-mesetsa-zaradi-migrantskiya-natisk>.
 - 22 GI-TOC, *Increasing migratory pressures in Serbia have led to conflict between people smuggling groups and crackdowns on migration*, avgust 2023, <https://riskbulletins.globalinitiative.net/see-obs-016/01-increasing-migratory-pressures-in-serbia-have-led-to-conflict.html>; Intervju sa službenikom granične policije Kosova, Priština, 8. novembar 2023.
 - 23 GI-TOC, *Increasing migratory pressures in Serbia have led to conflict between people smuggling groups and crackdowns on migration*, avgust 2023, <https://riskbulletins.globalinitiative.net/see-obs-016/01-increasing-migratory-pressures-in-serbia-have-led-to-conflict.html>; Intervju sa službenikom granične policije Kosova, Priština, 8. novembar 2023.
 - 24 European Commission, *EU Action Plan on the Western Balkans*, 5. decembar 2022, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-12/Western%20Balkans_en.pdf.
 - 25 Ibid.

Težnja Crne Gore da postane poznati centar za kriptovalute nosi sa sobom rizike.

Crna Gora pokušava da se pozicionira kao kripto-raj. Vlada ove zemlje, 2022. godine, dala je državljanstvo Vitaliku Buterinu, suosnivaču Ethereum blokčejna,¹ dok je tadašnji ministar finansija Miloško Spajić predvideo da bi industrija kriptovaluta mogla da poraste i čini trećinu nacionalnog ekonomskog proizvoda do 2025. Nakon ovogodišnjih izbora, Spajić je postao premijer u oktobru 2023. godine. Crna Gora je takođe ove godine bila domaćin dvomesečne konferencije o kriptovalutama u zalivu Luštica, na kojoj su prisustvovali Buterin – guru u kripto-krugovima – i stotine rukovodilaca, od kojih su mnogi kombinovali preduzetničke brejnstorming sesije sa skokovima u hladan Jadran.

Razvoj Crne Gore u kripto-centar mogao bi da stvori mogućnosti, ali bez dovoljne regulacije nastaju ozbiljni i višestruki rizici. Ništa ne stavlja ovu situaciju u jasniji fokus od trenutnih posledica hapšenja² na aerodromu u Podgorici u martu ove godine kripto-preduzetnika Do Kvona, čoveka koga SAD i Južna Koreja traže zbog prevare. Kolaps njegovog stejblkoina³ Tera i njemu srodnog tokena Luna prošle godine bio je okidač za industrijski pad koji je izbrisao približno 2 biliona dolara tržišne vrednosti kriptovaluta.⁴ Nepokolebana time, Centralna banka Crne Gore je u julu 2023. održala razgovore sa američkom kompanijom za kriptovalute Ripple o razvoju digitalne valute centralne banke ili nacionalnog stejblkoina,⁵ iako bivši ministar finansija nije sasvim siguran u to.

ŠTA JE KRIPTO-RAJ?

Kripto-raj je zemlja koja nudi povoljne poreske propise za ulaganja u kriptovalute, omogućavajući investitorima da smanje ili potpuno izbegnu poreske obaveze. Na primer, Kajmanska ostrva i Maldivi ne naplaćuju porez na transakcije kriptovalutama.⁶ Portugal, Nemačka i Švajcarska imaju relativno niske poreze.⁷ Ova razlika u

poreskom tretmanu učinila je ove zemlje atraktivnim destinacijama za investitore u kriptovalute. U nekim slučajevima, posebno u slučaju ofšor berzi, poreske olakšice praćene su i labavim procedurama za kontrolu klijenta i sprečavanje pranja novca.

Bezbedno ili rizično?

Kriptovaluta nije ilegalna; mnoge njene pristalice nazivaju je budućnošću finansija jer su transakcije trenutne, koštaju malo i beleže se na blokčejnu, inovaciji koja, kako ističu, osigurava neizbrisiv zapis svake transakcije. Međutim, kritičari na to odgovaraju da je rast ove industrije, koja je u velikoj meri neregulisana, stvorio digitalni Divlji zapad u kojem oportunisti iskorišćavaju naivne investitore na malo i omogućavaju peračima novca da rasprše ogromne količine ilegalno stečenih sredstava kroz digitalnu mrežu novca skrivajući se iza pseudonima.

Novak Svrkota, finansijski savetnik i bivši saradnik u Direkciji za kriptovalute Ministarstva finansija, favorizuje razvoj Crne Gore u kripto-raj. On ističe da blokčejn čini „praćenje puta kriptovalute lakšim nego kad je u pitanju tradicionalni novac, koji se često skriva iza različitih ofšor destinacija“.⁸ Takođe je pomenuta ideja o osnivanju

arbitražnog suda za kriptovalute. On bi „nadgledao postavljanje pametnih ugovora na blokčejn“, kaže Svrkota. „Šta god da je upisano na tom blokčejnu, ako ima potvrdu suda, na primer, potvrdu u vezi sa nekretninama, onda postaje izvršno“, napominje on, dodajući da će Crna Gora biti prva zemlja na svetu koja će sprovesti takvu inicijativu.

Bivši ministar finansija, Aleksandar Damjanović, je oprezniji.⁹ Odložio je dva zakona koji su nastojali da učvrste planove Crne Gore u vezi sa kriptovalutama.¹⁰ On takođe naglašava potrebu za strogom zakonskom regulacijom koju, po njegovom mišljenju, centralna banka nema znanja niti kapaciteta da nadgleda.¹¹ Bez takvih kontrola postojale bi „mogućnosti za pranje novca ili brojne ilegalne transakcije, gde se profit od ovih aktivnosti pere putem kriptovaluta“, kaže on za GI-TOC. On takođe navodi loše iskustvo Crne Gore sa ofšor

bankarstvom 2000-ih kao još jedan razlog zašto je neophodan čvrst pravni okvir.¹² Crna Gora je 2002. godine imala hitnu potrebu da suzbije svoj tajni ofšor bankarski sektor zbog sumnji da bi ga terorističke organizacije mogle iskoristiti u svrhu pranja novca.¹³

Miloš Katić, forenzički finansijski istražitelj i član stručne mreže GI-TOC-a, napominje da loša iskustva Crne Gore u borbi protiv kriminalnih aktivnosti (uključujući krijumčarenje cigareta i droga, kao i korupciju) čine da pažljivo praćenje transakcija kriptovalutama bude od suštinskog značaja. „Iako trgovanje virtuelnim valutama nije samo po sebi negativno, mora da se odvija unutar dobro definisanih granica“, upozorava on.¹⁴

PRANJE NOVCA PUTEM KRYPTOVALUTA

Postoje različiti načini na koje se kriptovalute mogu iskoristiti za pranje novca. Jedna metoda uključuje trgovca kriptovalutama koji organizuje transakciju sa rudarom. Rudar kriptovaluta zatim kreira naduvanu fakturu, koju trgovac plaća koristeći Bitkoin, omogućavajući rudaru da unovči potvrđujućom papirologijom.¹⁷ Druge metode uključuju upotrebu miksera, poznatih i kao tumbleri, pri čemu se početni kripto-kapital izveden iz kriminalnih aktivnosti pretvara u više drugih kriptovaluta u lancu transakcija putem više

Rizici od neregulisanog poslovanja kriptovalutama već su postali očigledni u Crnoj Gori. U junu 2023. godine otkriven je nelegalni kriptomat u prestižnoj oblasti duž crnogorske obale. Ovaj bankomat za kriptovalute omogućio je korisnicima da pretvaraju digitalne valute u gotovinu ili druge kriptovalute. Aparat je bio povezan sa Džordžom Kotrelom, Britancem sa krivičnim dosijeom koji je navodno pod istragom američkih vlasti.¹⁵ Prema rečima bivšeg ministra finansija, ovo nije bio jedini nelegalni kriptomat u Crnoj Gori. „Sličan aparat je postavljen u Podgorici. Uklonjen je čim se pojavila priča o prvom kriptomatu“, objašnjava on.¹⁶

novčanika (računa).¹⁸ To se često radi na berzi koja je regulisana nadležnošću sa slabom evidencijom sprovođenja principa poznavanja klijenta i širih standarda protiv pranja novca, ili čak na berzi koja nema deklarirano sedište.

Pored pranja novca, potencijalni rizici uključuju manipulaciju tržištem i nedozvoljeno korišćenje sredstava kupaca za trgovanje, što je pokazano kolapsom FTX berze krajem 2022. godine.

Uhapšen u Podgorici

Hapšenje Do Kvona pod optužbom da je putovao koristeći lažni kostarikanski pasoš dok je pokušao da se ukrca u privatni avion za Ujedinjene Arapske Emirate u martu 2023¹⁹ prvobitno je uzdigao zasluge Crne Gore za borbu protiv kriminala kod EU i SAD. Južnokorejac – koji je navodno registrovao pravna lica u Srbiji²⁰ – osuđen je na četiri meseca zatvora krajem juna, iako SAD nastavlja da traži njegovo izručenje.

Međutim, političke posledice u Crnoj Gori su bile značajne. Uoči izbora u Crnoj Gori u junu 2023. godine, Do Kvon je poslao pismo vlastima tvrdeći da ima „veoma uspešan investicioni odnos“ sa Spajićem, bivšim ministrom finansija i liderom Pokreta Evropa sad.²¹ Do Kvon je takođe tvrdio da su drugi neimenovani kripto-preduzetnici finansirali kampanju Pokreta Evropa sad u očekivanju da će imati koristi od „politika naklonjenih kriptovalutama“.²² Spajić i njegovi advokati su negirali navode,²³ ali se naširoko smatra da su posledice tih navoda narušile rezultat njegove stranke na biralištima. Istraga crnogorskih

vlasti je i dalje u toku, iako Spajić, čija je stranka i osvojila najviše poslaničkih mesta, formirala vladu.²⁴

Nedeljama nakon hapšenja Do Kvona, Centralna banka Crne Gore najavila je u aprilu 2023. saradnju sa američkom kompanijom Ripple na razvoju nacionalne digitalne valute. U julu 2023. godine, zvaničnici Ripple-a stigli su u Crnu Goru na razgovore sa predstavnicima finansijskog sektora, državnih institucija i IT industrije.²⁵ U međuvremenu, ova institucija aktivno priprema zakonodavstvo o digitalnoj valuti.

Ukratko, iako kriptovalute otvaraju uzbuđljive nove mogućnosti, postoje i rizici koje one nose. Reputacija Crne Gore kao središta za šverc cigareta i droge, kao i korupcija na visokom nivou, čine da je od ključne važnosti da se pokaže dovoljan regulatorni kapacitet. Ako Crna Gora želi da prihvati kriptovalute, moraće da razvije jak i prilagođen regulatorni okvir, kao i dovoljnu stručnost u oblasti finansijske obaveštajne službe, prekogranične saradnje i procene rizika u vezi sa pranjem novca.

Južnokorejski kriptovalutni preduzetnik Do Kwon izveden je na sud nakon što je uhapšen u Podgorici, mart 2023.

Fotografija: Stringer/AFP preko Getty Images

Napomene

- 1 Lubomir Tassev, *Vitalik Buterin becomes citizen of crypto-friendly Montenegro*, Bitcoin, 14. april 2022, <https://news.bitcoin.com/vitalik-buterin-becomes-citizen-of-crypto-friendly-montenegro/>.
- 2 Annabelle Liang, Guy Delauney i Nadeem Shad, *Do Kwon: Fugitive 'crypto-crash' boss arrested in Montenegro*, BBC, 24. mart 2023, <https://www.bbc.com/news/technology-65058533>.
- 3 Stejblkoin je kriptovaluta vezana za vrednost nacionalne valute ili korpe valuta, često američkog dolara ili evra na 1:1 bazi; otuda i nadimak „stejbl“ što znači „stabilan“. Međutim, finansijski regulatori širom sveta su u više navrata upozoravali da su privatni stejblkoini inherentno ranjivi na gubljenje likvidnosti, pogotovo zato što nisu osigurani nacionalnim ili međunarodnim šemama kompenzacije.
- 4 Andrew Higgins, *How a crypto fugitive upended the politics of a troubled Balkan nation*, New York Times, 24. jun 2023, <https://www.nytimes.com/2023/06/24/world/europe/montenegro-do-kwon-crypto.html>.
- 5 Centralna banka Crne Gore, *Central Bank of Montenegro Signs Agreement with Ripple to Develop a Digital Currency Strategy and Pilot*, 11. april 2023, <https://www.cbcg.me/en/public-relations/news/press-releases/central-bank-of-montenegro-signs-agreement-with-ripple-to-develop-a-digital-currency-strategy-and-pilot?id=2243>.
- 6 Intervju sa Novakom Svrkotom, finansijskim savetnikom, Podgorica, Crna Gora, jul 2023.
- 7 Intervju sa Aleksandrom Damjanovićem, ministrom finansija, Podgorica, Crna Gora, jul 2023.
- 8 Ibid.
- 9 Ibid.
- 10 Ibid.
- 11 Boris Darmanovic, *Montenegro: 'US Pressure' Led to Offshore Bank Blow*, Institute for War and Peace Reporting, 18. jul 2002, <https://iwpr.net/global-voices/montenegro-us-pressure-led-offshore-bank-blow>.
- 12 Intervju sa Milošem Katićem, ovlašćenim istražiteljem finansijske forenzike, Beograd, Srbija, jul 2023.
- 13 Aneta Durović, *Nelegalni kriptomat u Crnoj Gori povezuje se sa osuđivanim Britancem*, Radio Slobodna Evropa, 9. jun 2023, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kripto-valutecrna-gora/32450680.html>.
- 14 Intervju sa Aleksandrom Damjanovićem, ministrom finansija, jul 2023.
- 15 Jelena Jovanović, *Hapšenje 'kralja kriptovaluta' u Crnoj Gori: Kwon aterirao prije Dubajja*, Vijesti, 24. mart 2023, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/649123/hapsenje-kralja-kriptovaluta-u-crnoj-gori-kvon-aterirao-prije-dubajja>.
- 16 Ana Curic i Isabel Hunter, *Do Kwon created new company in Serbia while on the run from Interpol and these are the lawyers who helped him*, DL News, 27. mart 2023, <https://www.dlnews.com/articles/regulation/do-kwon-formed-company-serbia-after-interpol-red-notice/>.
- 17 Andrew Higgins, *How a crypto fugitive upended the politics of a troubled Balkan nation*, New York Times, 24. jun 2023, <https://www.nytimes.com/2023/06/24/world/europe/montenegro-do-kwon-crypto.html>.
- 18 Ibid.
- 19 Lela Šćepanović, *Slučaj Do Kwon dio predizborne borbe u Crnoj Gori*, Radio Slobodna Evropa, 6. jun 2023,

- <https://www.slobodnaevropa.org/a/do-kvon-crna-gora-izbori-kripto-valute/32447253.html>.
- 20 Radio Slobodna Evropa, Nakon cjelonoćnog zasjedanja izabrana nova Vlada Crne Gore, 31. oktobar 2023, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-dobila-novu-vladu/32660274.html>.
- 21 Centralna banka Crne Gore, *Continuation of activities on the implementation of the national stablecoin pilot project*, 26. jul 2023, <https://www.cbcg.me/en/public-relations/news/press-releases/continuation-of-activities-on-the-implementation-of-the-national-stablecoin-pilot-project?id=2300>.
- 22 Ibid.
- 23 Lela Šćepanović, Slučaj Do Kvon dio predizborne borbe u Crnoj Gori, Radio Slobodna Evropa, 6. jun 2023, <https://www.slobodnaevropa.org/a/do-kvon-crna-gora-izbori-kripto-valute/32447253.html>.
- 24 Radio Slobodna Evropa, Nakon cjelonoćnog zasjedanja izabrana nova Vlada Crne Gore, 31. oktobar 2023, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-dobila-novu-vladu/32660274.html>.
- 25 Centralna banka Crne Gore, *Continuation of activities on the implementation of the national stablecoin pilot project*, 26. jul 2023, <https://www.cbcg.me/en/public-relations/news/press-releases/continuation-of-activities-on-the-implementation-of-the-national-stablecoin-pilot-project?id=2300>.

Rizici u zatvorima mogu da poremete borbu protiv kriminala na Zapadnom Balkanu.

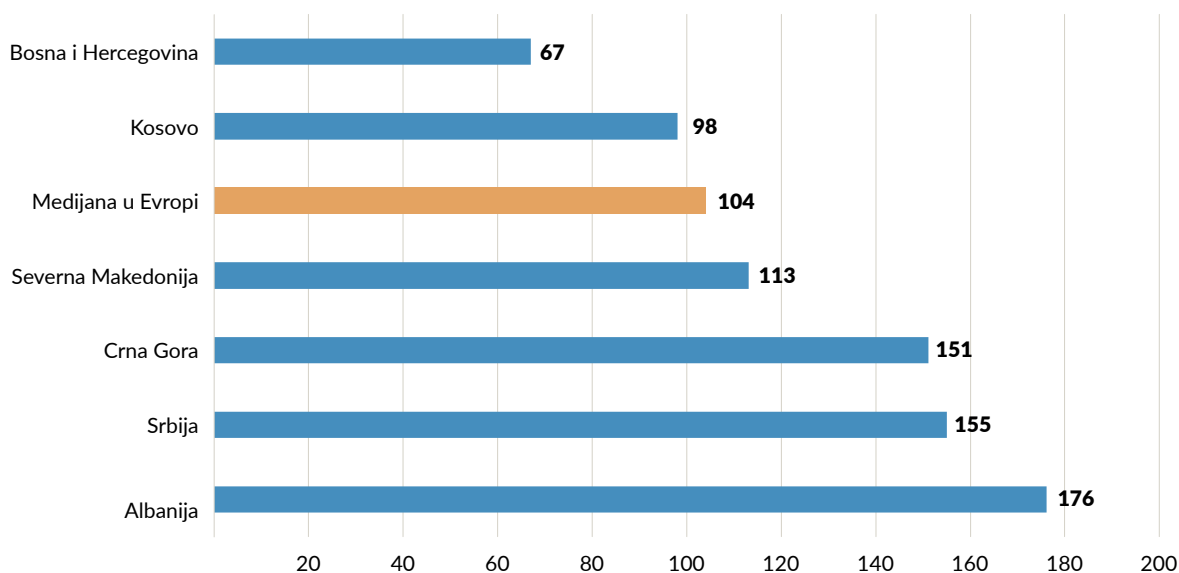
Prema najnovijem *Globalnom indeksu organizovanog kriminala* objavljenom u septembru 2023. godine, tri od šest zemalja Zapadnog Balkana svrstavaju se među deset najgorih u Evropi po kriminalu (videti Sliku 1).¹ Nije iznenađujuće što je Evropska komisija naglasila potrebu da zemlje u regionu pokažu značajan napredak u borbi protiv kriminala.² Takođe, možda nije iznenađujuće da četiri od šest zemalja u regionu imaju stope zatvaranja iznad evropske medijane (videti Sliku 2).

Na primer, 2022. godine u srpskim zatvorima bilo je 10 557 zatvorenika, a u albanskim 5 357.⁷ U ove dve zemlje, više od jedne četvrtine svih zatvorenika izdržava kazne za krivična dela povezana sa drogom.⁸ Međutim, ne služe svi kazne za proizvodnju i distribuciju droga; većina je u zatvoru zbog posedovanja, a ne zbog organizovane kriminalne aktivnosti. I zaista, od otprilike 23 000 pojedinaca u zatvorima u šest zemalja Zapadnog Balkana 2022. godine,⁹ samo nekoliko stotina je

Kriminalitet	2023		2021	
	Evropa	Svet	Evropa	Svet
Srbija	3	40	2	33
Crna Gora	5	54	4	45
Bosna i Hercegovina	8	57	5	49
Albanija	15	87	9	61
Severna Makedonija	18	93	11	74

SLIKA 1 Rangiranje zemalja Zapadnog Balkana u odnosu na 44 evropske zemlje i 193 zemlje širom sveta (1 = najniža pozicija).

Izvor: Globalni indeks organizovanog kriminala, <https://ocindex.net/>

SLIKA 2 Stope zatvorske populacije (zatvorenika na 100 000 stanovnika) u 2022. godini.

Izvori: Godišnja kaznena statistika Saveta Evrope,³ podaci baze World Prison Brief,⁴ podaci dobijeni od institucija na zahtev⁵ i Večernji list⁶

osuđeno za krivična dela vezana za organizovani kriminal, uključujući 75 u Albaniji,¹⁰ 134 u Bosni i Hercegovini,¹¹ 11 na Kosovu,¹² 48 u Severnoj Makedoniji,¹³ 17 u Crnoj Gori¹⁴ i 144 u Srbiji.¹⁵ Iako su ove brojke relativno niske, zatvori u regionu imaju suštinske rizike koji bi mogli da podstaknu, a ne da umanje organizovani kriminal.

Ilegalna komunikacija iz zatvora

U nekim slučajevima, čini se da zatvor ne predstavlja prepreku vođenju kriminalnih operacija. Između 2014. i 2021. godine, osuđeni narko bos Darko Šarić boravio je u ćeliji 117 pritvorske jedinice Specijalnog suda u Beogradu, Srbija.¹⁶ Tužiocima su utvrdili da je Šarić održavao stalnu komunikaciju, izdavao naredbe, uključujući i one o izvršavanju atentata, i upravljao finansijama koristeći šifrovane Sky ECC uređaje u periodu od oktobra 2020. do decembra 2021.¹⁷ Šarić je ove operacije izvodio iz navodno visoko bezbednog objekta gde je upotreba telefona strogo zabranjena.¹⁸

Srbija nije jedina zemlja u regionu koja se bori sa ilegalnim komunikacijama iz zatvora. U septembru 2023. godine, u zatvoru Spuž u Crnoj Gori pronađena je zalih skrivenih telefona i punjača.¹⁹ U julu 2023. godine, šest mobilnih telefona bilo je skriveno unutar jedinice klima

uređaja.²⁰ U januaru 2023. godine, otkriven je dron opremljen sa dva mobilna telefona kako leti iznad zatvora.²¹ U novembru 2022. godine, otkriven je lonac sa više skrivenih telefona i beleškom na kojoj piše „Voli vas brat“.²²

Regrutovanje iz zatvora u organizovani kriminal

U mnogim zemljama širom sveta zatvori su plodno okruženje za regrutovanje sitnih kriminalaca u kriminalne bande ili grupe. Prestupnici koji služe kazne za manje prekršaje kao što je posedovanje droge mešaju se sa okorelim kriminalcima. Na primer, u Srbiji, stariji zatvorenici sa kriminalnom prošalošću i vezama sa fudbalskim huliganskim grupama sprijateljuju se i postaju mentori mlađim zatvoreniciima koji ranije nisu bili umešani u organizovani kriminal. Nakon puštanja na slobodu, ovi mlađi pojedinci često se pridružuju kriminalnim grupama. Kada i mentor bude pušten, ponekad zajedno ulaze u posao, obično povezan sa trgovinu drogom.²³

Već skoro deceniju Crnu Goru opterećuju smrtonosni sukobi dve nasilne kriminalne grupe koje se takmiče za kontrolu tržišta kokaina. Kazneno-popravne ustanove u Crnoj Gori, poput zatvora u Spužu u kojem se nalaze

U zatvoru Spuž u Crnoj Gori otkriven dron opremljen sa dva mobilna telefona.

Foto: UIKS

vode i visoki članovi organizovanih kriminalnih grupa, ključni su centri za regrutovanje novih članova.²⁴ To obavljaju iskusni osuđenici koji nude zaštitu, pristup skupim pravnim savetnicima, druge oblike finansijske podrške i brojne druge podsticaje.²⁵

Povezani problem je i nedovoljna podrška nakon odsluženja kazne. Kada ljudi koji su odslužili kaznu budu pušteni iz zatvora, često im nedostaju zakonite mreže podrške, mogućnosti zapošljavanja ili čak osnovni dokumenti, i oni su stigmatizovani u svojim zajednicama. Kao rezultat toga, neki traže i pronalaze podršku u organizovanim kriminalnim mrežama sa kojima su počeli da se povezuju u zatvoru. Nedostatak rehabilitacije povećava rizik od recidivizma.

Korupcija iznutra

Sigurnost u zatvorima često je narušena korupcijom. Zapadni Balkan nije izuzetak. Kako je objasnio direktor zatvora u Severnoj Makedoniji, korupcija među službenicima kazneno-popravnih ustanova omogućila je ilegalno krijumčarenje oružja, telefona i droge u zatvore.²⁶ Prema rečima bivšeg direktora jednog od zatvora u Severnoj Makedoniji, ova zemlja je vodeća u Evropi po broju bekstva iz zatvora; „ovo pokazuje stepen kriminaliteta u zatvorskom sistemu“.²⁷

Ovo se ističe i u drugim izveštajima.²⁸ U Crnoj Gori postoje široko rasprostranjeni navodi o saradnji zatvorskih osoblja i organizovanih kriminalnih frakcija.²⁹ U Albaniji je jedan primer izašao na videlo u aprilu 2022. godine kada je vršilac dužnosti direktora zatvora u Skadru uhapšen zbog navodne zloupotrebe položaja.³⁰ Njegov prethodnik suspendovan je samo tri meseca ranije zbog optužbi za falsifikovanje dokumenata.³¹ Potreba za rešavanjem takvih rizika dobija dodatnu težinu usled rastućih pritisaka da se zatvorenici iz inostranstva vrate nazad u region.

Iako su neke zemlje Zapadnog Balkana poboljšale svoje kazneno-popravne sisteme, kako je priznala Evropska komisija u svojim izveštajima o napretku za 2022. godinu, postoji nekoliko sistemskih izazova. Prenatranost zatvora je čest problem u regionu, ne računajući Kosovo. Evropska komisija poziva da se u Severnoj Makedoniji „sa najvećom hitnošću sprovedu sistemska rešenja za poboljšanje uslova pritvora“, dok u Albaniji zatvorski uslovi ostaju „tekući problem“.⁴³ U Bosni i Hercegovini „nije bilo napora da se poboljšaju uslovi pritvora“, što ukazuje na zabrinjavajući nedostatak napretka.⁴⁴ Pozitivna strana je da su Kosovo, Crna Gora i Srbija napravili korake u usklađivanju sa međunarodnim standardima.⁴⁵

PREBACIVANJE ZATVORENIKA U ALBANIJU I KOSOVO

Dok neke zemlje Zapadnog Balkana imaju relativno veliku zatvorsku populaciju, znatan broj državljana iz regiona nalazi se u stranim zatvorima. Na primer, u Velikoj Britaniji zatvoreno je 1 475 albanskih državljana, što predstavlja 14% svih stranih zatvorenika u toj zemlji.³²

Albanija i Velika Britanija su u maju 2023. napravile sporazum o transferu zatvorenika. Dogovor se zasniva na dokumentu³³ koji je stupio na snagu u maju 2022.³⁴ Prema ovom sporazumu, Velika Britanija podržava modernizaciju zatvorske infrastrukture Albanije. Zauzvrat, Albanija se obavezala da će vratiti najviše 200 albanskih državljana koji trenutno služe kaznu od četiri godine ili više u zatvorima u Velikoj Britaniji.³⁵ Zvaničnici Velike Britanije istakli su da ova inicijativa ne samo da će dovesti do uštede troškova britanskih poreskih obveznika, već će i umanjiti prenatranost zatvora u Velikoj Britaniji.³⁶ Međutim, u Albaniji je bilo kritika da je ovaj sporazum imao „veoma malo političke i javne rasprave o specifičnim detaljima i da je premalo uključio civilno društvo“.³⁷

Albanski ministar pravde Ulsi Manja kaže da ovaj sporazum promovise reintegraciju osuđenika bez korišćenja novca nacionalnih poreskih obveznika i doprinosi poboljšanju albanskog zatvorskeg sistema. S druge strane, nekoliko sudija i advokata izrazio je zabrinutost zbog uticaja smeštanja još 200 zatvorenika u pretrpani zatvorski sistem Albanije.³⁸

U međuvremenu, jedna zemlja Zapadnog Balkana pristala je da primi zatvorenike jedne zemlje EU. U decembru 2021. godine Kosovo se složilo da primi 300 danskih zatvorenika, a Danska plaća godišnju naknadu od 15 miliona evra za iznajmljivanje objekata u zatvoru u Gnjilanu.³⁹ Prema rečima kosovskog ministra pravde, ovaj dogovor će zemlji doneti 210 miliona evra, od kojih će veliki deo biti namenjen inicijativama za obnovljivu energiju i obuku zatvorskeg osoblja.⁴⁰ Neki stručnjaci na Kosovu bili su protiv ovog sporazuma,⁴¹ ali je u junu 2023. vlada podnela nacrt zakona parlamentu na reviziju i usvajanje.⁴²

Da bi se ojačala sigurnost zatvora, neophodno je da se koristi najsavremenija tehnologija i da se vrše redovne provjere ćelija. Istovremeno, unapređenje pravosudne i kazneno-popravne infrastrukture je od najvećeg značaja, čime bi se obezbedilo da objekti zadovoljavaju savremene standarde. Holistički pristup poboljšanju kazneno-popravnog okruženja je od ključnog značaja, sa

primarnim fokusom na poboljšanju uslova rada osoblja, zaštitu od nepotrebnih političkih i kriminalnih pritisaka i podsticanju kulture odgovornosti koja bi zamenila svako preovlađujuće samozadovoljstvo. Pored toga, implementacija programa rehabilitacije u zatvoru, koji bi se sprovodio u saradnji sa civilnim društvom, obećava efikasno smanjenje stope recidivizma.

Napomene

- 1 Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC), Globalni indeks organizovanog kriminala 2023: *A fractured world*, septembar 2023, <https://ocindex.net/report/2023/04-continental-overview.html#europe>.
- 2 European Commission, *2022 Communication on EU Enlargement Policy*, 12. oktobar 2022, 8-9, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/2022%20Communication%20on%20EU%20Enlargement%20Policy-v3.pdf>.
- 3 Marcelo F. Aebi, Edoardo Cocco i Lorena Molnar, *SPACE: Council of Europe Annual Penal Statistics*, 15. decembar 2022, ažurirano 26. juna 2023, https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_SPACE-I_2022_FinalReport.pdf; Marcelo F. Aebi, Edoardo Cocco i Lorena Molnar, *Prisons and Prisoners in Europe 2022: Key Findings of the SPACE I survey*, Council of Europe and University of Lausanne, ažurirano 26.06.2023, https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_Key-Findings-SPACE-I_Prisoners-and-Prisoners-in-Europe-2022.pdf.
- 4 Videti <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>.
- 5 Podaci dobijeni od Korektivne službe Kosova na osnovu zahteva GI-TOC-a u avgustu 2023.
- 6 Ljiljana Vidačak, *Evropski zatvori prebukirani, BiH 16. na listi s popunjenošću kapaciteta od 98 posto*, Večernji list, 13. jun 2023, <https://www.vecernji.ba/vijesti/evropski-zatvori-prebukirani-bih-16-na-listi-s-popunjenošću-kapaciteta-od-98-posto-1687438>.
- 7 Marcelo F. Aebi, Edoardo Cocco i Lorena Molnar, *Prisons and Prisoners in Europe 2022: Key Findings of the SPACE I survey*, Council of Europe and University of Lausanne, ažurirano 26.06.2023, https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_Key-Findings-SPACE-I_Prisoners-and-Prisoners-in-Europe-2022.pdf.
- 8 Hamdi Firat Buyuk, *Council of Europe: Turkey's Prison Population Rises Beyond 300,000*, Balkan Insight, 27. jun 2023, <https://balkaninsight.com/2023/06/27/council-of-europe-turkeys-prison-population-rises-beyond-300000/>.
- 9 Podaci predstavljeni ovde su autorove kalkulacije, izvedene iz različitih izvora, uključujući Godišnju kaznenu statistiku Saveta Evrope, podatke baze World Prison Brief, zvanične izveštaje o rashodima budžeta i podatke dobijene od institucija na zahtev.
- 10 European Commission, *Albania 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 40, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Albania%20Report%202022.pdf>.
- 11 European Commission, *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 39, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf>.
- 12 European Commission, *Kosovo 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 46, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf>.
- 13 European Commission, *North Macedonia 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 21, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/North%20Macedonia%20Report%202022.pdf>.
- 14 European Commission, *Montenegro 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 49, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Montenegro%20Report%202022.pdf>.
- 15 European Commission, *Serbia 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 52, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Serbia%20Report%202022.pdf>.
- 16 Leposava Bogić, *Advokat i četiri klana, Vreme*, 5. maj 2022, <https://www.vreme.com/vreme/advokat-i-cetiri-klana/>.
- 17 Insajder, *Insajder otkriva detalje optužnice: Istraga i opstrukcija istrage protiv Šarića*, 29. januar 2023, <https://insajder.net teme/insajder-otkriva-detalje-optuznice-istraga-i-opstruiranje-istrage-protiv-sarica>.
- 18 Ibid.
- 19 Jelena Jovanović, *Oduzeli četiri mobilna telefona u Zatvoru za duge kazne*, Vijesti, 11. septembar 2023, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/673117/oduzeli-cetiri-mobilna-telefona-u-zatvoru-za-duge-kazne>.
- 20 Jelena Jovanović, *Pronađeno šest mobilnih telefona i dva USB kabla u klima uređaju dostavljenom za zatvorenika u Spuzi*, Vijesti, 4. jul 2023, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/663887/pronadjeno-sest-mobilnih-telefona-i-dva-usb-kabla-u-klima-uredjaju-dostavljenom-za-zatvorenika-u-spuzu>.
- 21 Vijesti, *Zaplijenjen dron, nadlijetao iznad spuskog zatvora sa dva telefona*, 20. januar 2023, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/639659/zaplijenjen-dron-nadlijetao-iznad-spuskog-zatvora-sa-dva-telefona>.
- 22 Jelena Jovanović, *'Voli vas brat': Mobilni telefoni pronađeni u specijalnom dnu šerpe koju je posjetilac krenuo da unese u zatvor*, Vijesti, 20. novembar 2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/631422/voli-vas-brat-mobilni-telefoni-pronadjeni-u-specijalnom-dnu-serpe-koju-je-posjetilac-krenuo-da-unese-u-zatvor>.
- 23 Intervju sa aktivistom civilnog društva koji vodi organizaciju koja pruža podršku licima nakon odsluženja zatvorske kazne u Srbiji, septembar 2023.
- 24 Vlada Crne Gore, *Biro za operativnu koordinaciju, SOCTA 2021: Procjena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala u Crnoj Gori*, mart 2022, 18, <https://www.gov.me/dokumenta/cf105122-2c9b-4816-b152-8487b5f59063>.
- 25 Ibid.
- 26 Intervju sa direktorom zatvorske ustanove u Severnoj Makedoniji, septembar 2023.
- 27 Ibid.
- 28 U.S. Department of State, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: North Macedonia*, februar 2023, 3, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/>

- 415610_NORTH-MACEDONIA-2022-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf.
- 29 U.S. Department of State, *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Montenegro*, februar 2023, 5, https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/02/415610_MONTENEGRO-2022-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf.
 - 30 VOX News, *The director of the Reç-Shkodër prison is arrested*, 25. april 2022, <https://www.voxnews.al/english/aktualitet/arrestohet-drejtori-i-burgut-rec-shkoder-i6997>.
 - 31 Albanian Daily News, *Shkodra prison's warden suspended after report's forgery*, 12. januar 2022, <https://albaniandailynews.com/news/shkodra-prison-s-warden-suspended-after-report-s-forgery>.
 - 32 European Commission, *North Macedonia 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 16, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/North%20Macedonia%20Report%202022.pdf>; European Commission, *Albania 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 28, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Albania%20Report%202022.pdf>.
 - 33 European Commission, *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 29, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf>.
 - 34 European Commission, *Kosovo 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 31, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf>; European Commission, *Montenegro 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 35, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Montenegro%20Report%202022.pdf>; European Commission, *Serbia 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 36, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Serbia%20Report%202022.pdf>.
 - 35 Ministry of Justice, HM Prison and Probation Service and Alex Chalk KC MP, UK and Albania agree groundbreaking new arrangement on prisoner transfers, 24. maj 2023, <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-albania-agree-groundbreaking-new-arrangement-on-prisoner-transfers>.
 - 36 They Work For You, Prisoners' Transfers: Albania, pismeno pitanje za Ministarstvo pravde – odgovoreno 4. septembra 2023, <https://www.theyworkforyou.com/wrans/?id=2023-07-20.195373.h>.
 - 37 Intervju sa Ervinom Karamučom, profesorom kriminologije na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tirani, Tirana, septembar 2023.
 - 38 Panorama, 'Britania përdor shqiptarët për të fituar kredo politike'- Juristi Ramaj tregon në 'Panorama TV': Marrëveshja për të burgosurit, propagandë në bashkëpunim me qeverinë tone, 25. maj 2023, <http://www.panorama.com.al/britania-perdor-shqiptaret-per-te-fituar-kredo-politike-juristi-ramaj-tregon-ne-panorama-tv-marreveshja-per-te-burgosurit-propagande-ne-bashkepunim-me-qeverine-t/>; MCN TV, Transferimi i të dënuarve nga Britania, Petraj: Burgjet shqiptare nuk kanë kapacitete! Kodi penal nuk parashikon të njëjtën vuajtje dënimi, 24. mart 2023, <http://www.mcntv.al/2023/03/24/transferimi-i-t-d-nuarve-nga-britania-petraj-burgjet-shqiptare-nuk-kan-kapacitete-kodi>.
 - 39 Videti sporazum na <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2022/04/Final-treaty-Denmark-Kosovo.pdf>.
 - 40 N1 Belgrade, Kosovo Justice Minister says millions from prison rental, 23. decembar 2021, <https://n1info.rs/english/news/kosovo-justice-minister-says-millions-from-prison-rental/>.
 - 41 Charles Szumski, Kosovo experts oppose Denmark prison outsourcing, Euractiv, 22. decembar 2021, https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/kosovo-experts-oppose-denmark-prison-outsourcing/.
 - 42 Koha, The government takes the treaty with Denmark on prisons to the parliament, 7. jun 2023, <https://www.koha.net/en/arboretum/380701/the-government-puts-in-the-parliament-the-treaty-with-Denmark-for-prisons/>.
 - 43 European Commission, *North Macedonia 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 16, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/North%20Macedonia%20Report%202022.pdf>; European Commission, *Albania 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 28, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Albania%20Report%202022.pdf>.
 - 44 European Commission, *Bosnia and Herzegovina 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 29, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf>.
 - 45 European Commission, *Kosovo 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 31, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf>; European Commission, *Montenegro 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 35, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Montenegro%20Report%202022.pdf>; European Commission, *Serbia 2022 Report*, 12. oktobar 2022, 36, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Serbia%20Report%202022.pdf>.

Velika ptica u malom jatu: kriminal na beogradskom aerodromu.

Beogradski aerodrom Nikola Tesla jedan je od najprometnijih aerodroma u Jugoistočnoj Evropi.¹ Imao je 5,6 miliona putnika 2022. godine, 71% više nego 2021. godine, iako manje od rekorda postavljenog 2019. godine, poslednje cele godine rada pre pandemije koronavirusa.² Skoro 30 avio-kompanija leti redovnim linijama sa aerodroma u Beogradu do preko 90 destinacija u 38 zemalja na četiri kontinenta.

Lokacija Beograda na ključnim rutama za krijumčarenje čini ovaj aerodrom ranjivim na krijumčarenje luksuzne robe, droge, cigareta, gotovine i ljudi. Nedavni izveštaj Opservatorije za Jugoistočnu Evropu Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) baca svetlo na obim i modalitete ilegalne trgovine.³

Za razliku od krijumčarenja kroz luke u Jugoistočnoj Evropi, koje je dovelo do velikih zaplena ilegalne robe, vlasti na aerodromima u regionu zaplenjuju uglavnom male pošiljke.

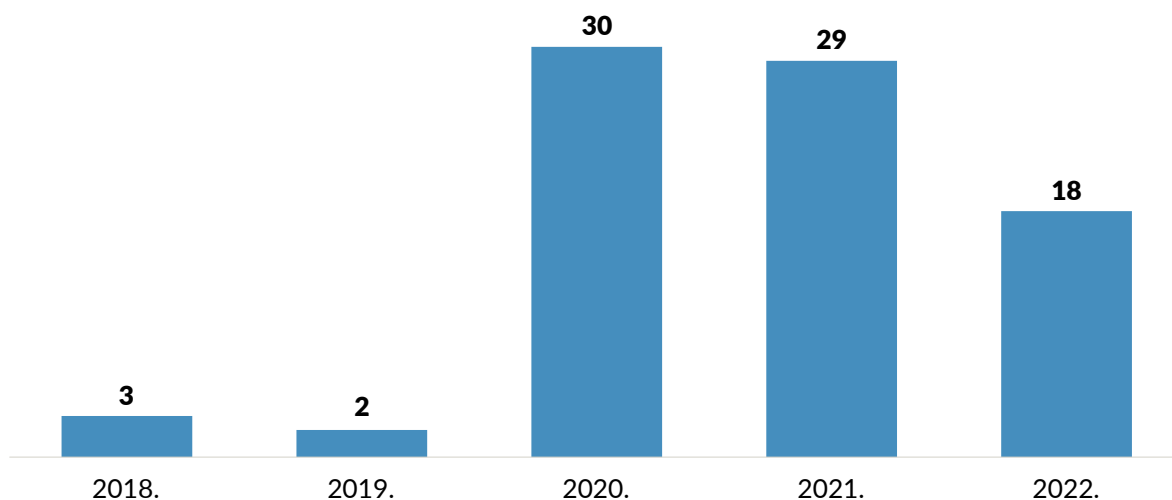
Kao što je prikazano na Slici 1, srpska policija je između 2018. i 2022. godine otkrila više od 80 krivičnih dela povezanih sa drogom na beogradskom aerodromu.⁴ Ovo je uključivalo otkrivanje više od 10 000 doza lekova koji sadrže psihoaktivne kontrolisane supstance,⁵ kao što su diazepam, bromazepam, lorazepam, alprazolam i zolpidem.⁶ Pored toga, zaplenili su više od 21 kilogram kokaina,⁷ uglavnom iz Dominikanske Republike, Ekvadora, Bolivije i Perua. Policija je takođe uhapsila „kurire“ za prenos droge, često žene koje u trenutku hapšenja ne nose nikakav prtljag i ne mogu da kažu vlastima gde će odsesti ili prenočiti.⁸

Pored cigara, postoji i razvijena trgovina švercovanim duvanskim proizvodima, obično između Beograda i aerodroma Luton u Velikoj Britaniji. Pojedinci kupuju cigarete na aerodromu u Beogradu, gde boks košta oko 20 evra, a prodaju ih u Velikoj Britaniji za približno 90 evra – ostvarujući neto dobit od oko 500 evra na 10 bokseva. Metoda krijumčarenja je jednostavna; cigarete

Beogradski aerodrom u izgradnji.

Izvor: Oliver Bunic/Bloomberg preko Getty Images

SLIKA 1 Krivična dela povezana sa drogom otkrivena na aerodromu u Beogradu, 2018-2022.

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije

se nose u ručnom prtljagu ili skrivaju u posebno sašivenoj odeći.⁹

Srpska carina redovno oduzima razne vrste primeraka flore i faune iz celog sveta, koje vlasti ili skladište ili uništavaju u skladištima neposredno ispred aerodroma.¹⁰ Biljke kojima nedostaje prateća dokumentacija stižu uglavnom iz Kine za primaoca koji se obično nalaze u Srbiji. Životinje uglavnom dolaze iz Afrike, dok koralni stižu iz Južne Amerike i Azije. Predmeti od slonovače, zubi i lovački trofeji povremeno se nađu u tranzitu kroz Beograd; u većini slučajeva ih prate falsifikovani dokumenti.¹¹

Zaplene na beogradskom aerodromu često se odnose na male, ali vredne komade luksuzne robe. U februaru 2023. godine, carinski službenici su otkrili u prtljagu putnika iz Švajcarske neprijavljene brendirane satove, nakit i dodatke marke Cartier, Rolex, Fred i Hermes u vrednosti od 55 000 evra.¹² U januaru 2023. godine, carina je pronašla skoro 2 000 visokokvalitetnih cigara u predmetima kubanskog putnika.¹³ Zaplenjena su i umetnička dela. Na primer, slike poznatog srpskog umetnika Paje Jovanovića pronađene su u julu 2021. godine.¹⁴ Carina je takođe zaplenila gotovinu, uglavnom od putnika koji su putovali u Južnu Ameriku.¹⁵

Važan prolaz

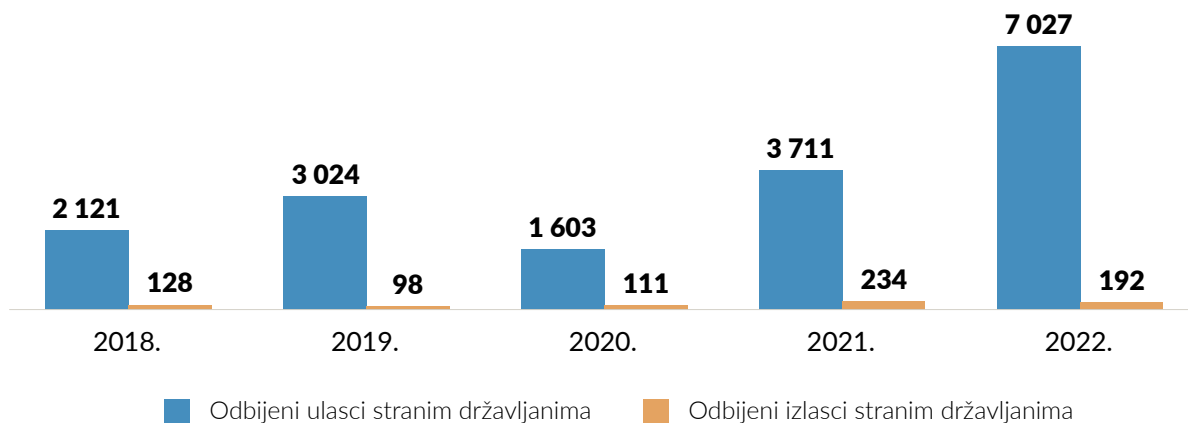
Iako je Beograd središte ilegalnih migracija otkako je migrantska kriza dostigla vrhunac 2015. godine,¹⁶ aerodrom nije bio značajno izložen migratornim pritiscima.¹⁷ Međutim, od 2020. godine postao je ključna tranzitna tačka za ljude iz Burundija, Kube, Indije, Tunisa i Turske koji koriste blagonaklonu viznu politiku

Srbije. Oni lete direktno do Beograda ili preko Istanbula, a zatim nelegalno putuju iz Srbije u EU.¹⁸ Korišćenje beogradskog aerodroma kao kapije za dalje migracije bilo je dovoljno zabrinjavajuće za EU pa je izvršila pritisak na vladu Republike Srbije da promeni svoju viznu politiku.¹⁹ Ipak, broj stranaca kojima je odbijen ulazak na beogradski aerodrom nedavno se povećao, kao što je prikazano na Slici 2.

Beograd je jedan od retkih aerodroma u Evropi koji još uvek obavlja direktne letove za Rusiju. Većina ovih putovanja je legalna, ali doprinosi potencijalnoj ranjivosti aerodroma kao čvorišta za nezakonite aktivnosti, s obzirom na razne sankcije nametnute Rusiji nakon invazije na Ukrajinu 2022. godine.

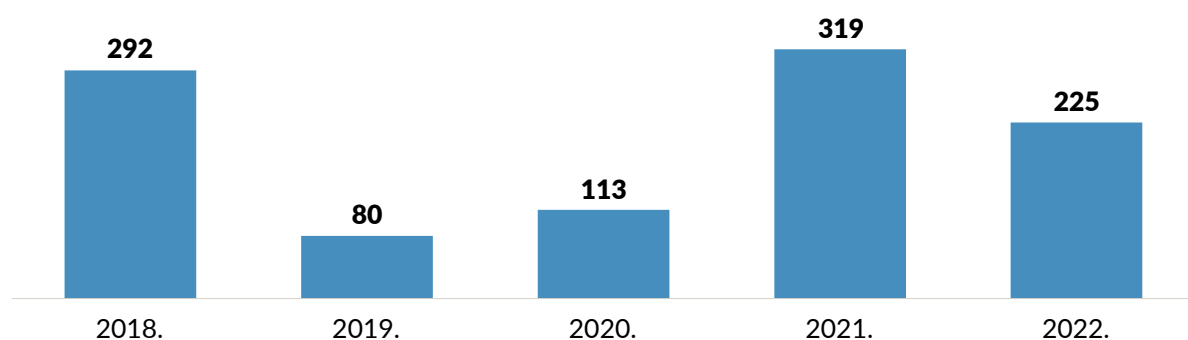
Ilegalne prelaze granice na beogradskom aerodromu često olakšavaju falsifikovane putne isprave. Falsifikovani pasoši iz Hrvatske, Nemačke i Belgije najčešći su dokumenti koje otkriva granična policija. Iako je uvođenje biometrijskih dokumenata smanjilo upotrebu lažnih putnih isprava, pečati granične policije i imigracione vize i dalje se falsifikuju.²⁰ Zaista, između 2018. i 2022. godine, policija je otkrila više od 1 000 osoba koje su putovale falsifikovanim dokumentima na aerodromu u Beogradu (videti Sliku 3).

Za razliku od velikih transportnih infrastruktura kao što su luke, gde su organi sprovođenja zakona često identifikovali transnacionalni organizovani kriminal,²¹ beogradski aerodrom je relativno siguran prostor. Iako ima još prostora za bolje otkrivanje krijumčarenja,²² u maju 2022. godine, Organizacija međunarodnog civilnog

SLIKA 2 Odbijeni ulazi i izlazi strancima na aerodromu u Beogradu, 2018–2022.

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije

SLIKA 3 Slučajevi falsifikovanih dokumenata na aerodromu u Beogradu, 2018–2022.

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije

vazduhoplovstva (ICAO) utvrdila je da sistem bezbednosti vazduhoplovstva u Srbiji ispunjava skoro 95% standarda.²³ Sve u svemu, bezbednost aerodroma je poboljšana, posebno od 2016. godine, nakon uvođenja bezbednosnih zahteva za direktne letove iz Srbije u SAD.²⁴

Iako su količine robe koje se ilegalno kreću kroz beogradski aerodrom male, veliki broj pojedinačnih slučajeva ukazuje na potrebu da se obrati veća pažnja. Ovo je posebno važno jer je kvalitet kontrole putnika i prtljaga opao kada je privatna kompanija za obezbeđenje preuzela ovaj zadatak od policije i službe bezbednosti aerodroma.²⁵

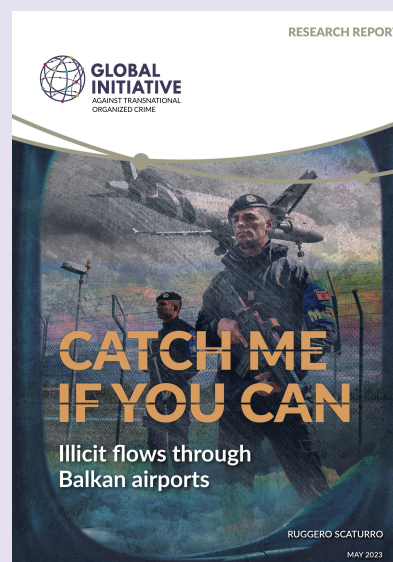
Aerodromom u Beogradu upravlja francuska kompanija VINCI Airports, koja je u martu 2018. godine sa Vladom Srbije potpisala 25-godišnji ugovor o koncesiji aerodroma.²⁶ Ugovor nije javno objavljen i odobren je po sumnjivo povoljnoj ceni od jednog evra više od sledećeg ponuđača, što implicira da su informacije o ceni procurile.²⁷ Pored toga, istraživački novinari otkrili su da će

biznismen koji je 2011. godine optužen za organizovano švercovanje cigareta zaraditi najmanje 28 miliona evra od prodaje zemljišta za proširenje aerodroma.²⁸

Ključno čvorište

Er Srbija je jedna od najbrže rastućih evropskih avio-kompanija, što znači da bi Beograd mogao da postane ključno čvorište za prevoz. To donosi mogućnosti za trgovinu i turizam, ali i povećane rizike od nezakonitih aktivnosti. Bezbednost aerodroma smatra se relativno dobrom,²⁹ iako je neophodan konstantan oprez kako bi se sprečilo krijumčarenje preko putnika i teretnih pošiljki, kao i korupcija među osobljem aerodroma. S obzirom na to da kontrolu putnika i prtljaga na aerodromu vrši privatna kompanija, trebalo bi da se uspostave mere nadzora kako bi se osiguralo da je osoblje kompanije odgovarajuće obučeno, posebno u pogledu sprečavanja krijumčarenja.³⁰ Nedovoljna obuka zaposlenih i korupcija ljudi iz unutra često se pokazala kao najslabija karika kada je u pitanju bezbednost aerodroma.³¹

Ovaj članak se oslanja na istraživanje iz izveštaja GI-TOC-a „Catch me if you can“ („Uhvati me ako možeš“) čiji je autor Ruggero Scaturro i koji pruža analitički pregled bezbednosti na aerodromima, faktora ranjivosti u vazduhoplovstvu koji ima tranzit kroz Zapadni Balkan i kako se te ranjivosti iskorišćavaju u kriminalne svrhe.

Napomene

- EX-YU Aviation News, *Airports in former Yugoslavia among Europe's busiest*, 30. april 2022, <https://www.exyuaviation.com/2022/04/former-yugoslav-airports-among-europes.html>; Walter Kemp, Kristina Amerhauser i Ruggero Scaturro, *Spot Prices: Analyzing flows of people, drugs and money in the Western Balkans*, Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC), maj 2021, <https://globalinitiative.net/analysis/western-balkans-crime-hotspots-3/>.
- EX-YU Aviation News, *Belgrade Airport handles 5.6 million passengers in 2022*, 13. januar 2023, <https://www.exyuaviation.com/2023/01/belgrade-airport-handles-56-million.html>.
- Ruggero Scaturro, *Catch me if you can: illicit flows through Balkan airports*, GI-TOC, maj 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/illicit-flows-balkan-airports/>.
- Ova krivična dela se uglavnom odnose na nezakonitu proizvodnju i promet narkotika i neovlašćeno posedovanje narkotika.
- Pravno-informacioni sistem Republike Srbije, *Pravilnik o utvrđivanju Spiska psihoaktivnih kontrolisanih supstanci*, 14. jul 2022, <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2022/73/1>.
- Odgovor Ministarstva unutrašnjih poslova od 22. marta 2023. na zahteve GI-TOC-a za slobodu informisanja od 7. novembra i 16. decembra 2022.
- Ibid.
- Mondo, *Kako Carinici 'Provale' Švercere: Kokain u gitari, Rolex u tosteru*, 22. jul 2021, <https://youtu.be/B88sGmwk6Hs>; Intervju sa Milanom Pečićem, direktorom Kancelarije za borbu protiv droga, Beograd, decembar 2022.
- Intervju sa penzionisanim službenikom granične policije, Beograd, decembar 2022.
- Intervju sa predstavnikom granične fitosanitarne inspekcije i predstavnikom granične veterinarske inspekcije, Beograd, decembar 2022.
- Ruggero Scaturro, *Catch me if you can: illicit flows through Balkan airports*, GI-TOC, maj 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/illicit-flows-balkan-airports/>.
- Uprava carina Republike Srbije, *Zadržani luksuzni satovi i vredan nakit*, 6. februar 2023, <https://www.carina.rs/sr/pres/vesti/246283/zadrzani-luksuzni-satovi-i-vredan-nakit.html>.
- Politika, *U prtljagu putnika 2.000 kubanskih tomposa*, 9. januar 2023, <https://www.politika.rs/sr/clanak/531835/aerodrom-carina-zaplenu-cigare>.
- Ruggero Scaturro, *Catch me if you can: illicit flows through Balkan airports*, GI-TOC, maj 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/illicit-flows-balkan-airports/>.
- Intervju sa penzionisanim graničnim policajcem i istraživačkim novinarom, Beograd, decembar 2022.
- Walter Kemp, Kristina Amerhauser i Ruggero Scaturro, *Spot Prices: Analyzing flows of people, drugs and money in the Western Balkans*, GI-TOC, 10. maj 2021, <https://globalinitiative.net/analysis/western-balkans-crime-hotspots-3/>.
- Ruggero Scaturro, *Catch me if you can: illicit flows through Balkan airports*, GI-TOC, maj 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/illicit-flows-balkan-airports/>.
- Aviatica, *Iranci osvajaju Beograd*, 31. maj 2018, <https://www.aviatica.rs/iranci-osvajaju-beograd/>; Deutsche Welle, *Više migracije na Balkanskoj ruti: prvo u Srbiju, onda u EU*; 29. septembar 2022, <https://www.dw.com/sr/vi%C5%A1e-migracije-na-balkanskoj-ruti-prvo-u-srbiju-onda-u-eu/a-63274946>.
- European Commission, *Fifth report under the visa suspension mechanisms*, 6. decembar 2022, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0715R\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0715R(01)&from=EN).
- Intervju sa Ivanom Markovićem, zamenikom tužioca, Beograd, decembar 2022.
- Ruggero Scaturro i Walter Kemp, *Portholes: Exploring the maritime Balkan routes*, GI-TOC, 26. jul 2022, <https://globalinitiative.net/analysis/balkans-maritime-routes-ports-crime/>.

- 22 Intervju sa penzionisanim graničnim policajcem, istraživačkim novinarom, menadžerom bezbednosti aerodroma i Petrom Vojinovićem, urednikom vazduhoplovnog portala Tango Six, Beograd, decembar 2022.
- 23 Direktorat za civilno vazduhoplovstvo, Veliki uspeh za civilno vazduhoplovstvo RS - usaglašenost Srbije u oblasti sistema obezbeđivanja (security) u vazduhoplovstvu na najvišem nivou, 15. jul 2022, <https://cad.gov.rs/lat/vest/20991/veliki-uspeh-za-civilno-vazduhoplovstvo-rs-usaglasenost-srbije-u-oblasti-sistema-obebedivanja-security-u-vazduhoplovstvu-na-najvisem-nivou>.
- 24 Intervju sa menadžerom bezbednosti aerodroma, Beograd, decembar 2022.
- 25 Intervju sa penzionisanim službenikom granične policije, istraživačkim novinarom, menadžerom bezbednosti multinacionalne kompanije i predstavnikom granične veterinarske inspekcije, Beograd, decembar 2022.
- 26 Veb-sajt beogradskog aerodroma, *About the Concession*, https://beg.aero/eng/corporate/about_the_concession.
- 27 Robin Cartwright i Kristina Amerhauser, *Illicit financial flows in Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia*, GI-TOC, januar 2022, <https://globalinitiative.net/analysis/iffs-western-balkans-2/>.
- 28 Dragana Pećo, Subotić će zaraditi najmanje 28 miliona evra od koncesije aerodroma, KRIK, 18. oktobar 2018, <https://www.krik.rs/subotic-ce-zaraditi-najmanje-28-miliona-evra-od-koncesije-aerodroma/>.
- 29 Ruggero Scaturro i Walter Kemp, *Portholes: Exploring the maritime Balkan routes*, GI-TOC, 26. jul 2022, <https://globalinitiative.net/analysis/balkans-maritime-routes-ports-crime/>.
- 30 Intervju sa penzionisanim službenikom granične policije, istraživačkim novinarom, menadžerom bezbednosti multinacionalne kompanije i predstavnikom granične veterinarske inspekcije, Beograd, decembar 2022.
- 31 Ruggero Scaturro, *Catch me if you can: illicit flows through Balkan airports*, GI-TOC, maj 2023, <https://globalinitiative.net/analysis/illicit-flows-balkan-airports/>.

Bilteni rizika su redovna izdanja naših regionalnih opservatorija, koje koriste mreže civilnog društva kako bi obezbedile nove podatke i kontekstualizovale trendove u vezi sa mrežama organizovanog kriminala, nelegalnom trgovinom i reakcijama države na ove probleme. Ako želite da se besplatno pretplatite na buduća izdanja Biltena rizika, prijavite se ovde ili pošaljite e-poruku na adresu Vanja.Petrovic@globalinitiative.net.

O GLOBALNOJ INICIJATIVI

Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je globalna mreža od 600 stručnjaka širom sveta. Globalna inicijativa pruža platformu za promociju šire debate i inovativnih pristupa kao gradivnih blokova za inkluzivnu globalnu strategiju protiv organizovanog kriminala.

www.globalinitiative.net

Ova publikacija je nastala uz finansijsku podršku Fonda za sprečavanje sukoba, stabilnost i bezbednost Ujedinjenog Kraljevstva. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (GI-TOC) i ne odražava nužno stavove Ujedinjenog Kraljevstva.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME